З присвятою — бабусі наївній…

Десь у глибокому дитинстві, у найдальших надрах пам’яті, котиться й котиться дим… Блакитний, неспішний, він стелеться вусібіч низько, наче гнітить його безмежне прозор’я вгорі. Яка тоді була пора — провесінь чи рання осінь? Забулось. Дерева ж стояли голі, городи пустельні, вигін німував. На тому вигоні, до якого виходило багато городів, і палили вогнище. Зносили сміття, згрібали листя, якесь соняшничиння приносили, бараболисько, сухі будяки, всохлу кропиву, кидали у вогонь щойно зірваний полин — і той полин, сходячи догори, немов зітхаючи, білим димом, дурманив і забивав памороки. У рухливих пасмах диму бігали дітлахи, а що їх не було видно, то чулось: ген веселий лемент пробіг із краю в край, ген майнув голосок якоїсь дівчинки, ось там пірнув чийсь сміх, а ген там випірнув, голоси ворушились у кошлатих пасмах, дзвеніли, грало голосами, грало сміхом. Зводив голову — над тобою повечірнє небо напиналось добре й ласкаве, і було щось тоскне й щемке в льодяному мерехтінні зірок… зривався з місця й біг у дим, назустріч вискакували прудконогі постаті, вихорами проносились, чулось поблизу гаряче дихання, сопіння, з розгону наскакував на усміхнене створіння у збитій на шию хустинці, встигав запримітити життєрадісний, якийсь сатанинський жар ув очах — і далі, далі, наче сам став грудочкою вогню, яка поти живе, поки ти рухаєшся… далі, далі, наче прагнеш тією грудочкою радості в собі осяяти все навколо.

Багаття не вгасає; підгодовують його бур’яном і листям: гірко пахне горілим полином. Поприходили до вогню жінки й чоловіки, поставали, дивляться, мовчазні. Лиця їхні то примеркають, то полум’я вимальовує їх жовтизною, або молочно-мертвуватим світлом; раптом багаття зчорніло, постаті втопились у диму, тиша, тиша, хоч би галузина

тріснула — та хтось оддалік скрикнув, і вогонь зненацька бурхнув, скочив угору, ніби відповів на той дитячий крик. Підійшов кінь із спутаними передніми ногами, втупився, близько так витягнувши морду до палахкотючого листя, — й ніхто не відігнав його. Так дивились — люди й кінь, та раптом кінь заіржав сполохано і, високо скинувши спутаними ногами, скочив убік, погупав важко, аж земля, здається, вдушено кректала. Виплив із диму, вже чітко виднів на тлі низесенької багрової смужки при обрії: рвав убік головою й конвульсивно здригався, віддаляючись.

Сміття та бур’яни, які слід було попалити, вже згоріли, та люди чомусь не розходились; то те, дивись, приносило оберемок галуззя геть здалеку, з сусідньої аж вулиці, то інше; діти притягнули велику акацієву гілляку, ще вогку, й вона довго не займалась, а бризкала шипучим соком живим і, конаючи, потріскувала міцними жилами-волокнами.

Несли дрантя, ганчір’я, хтось приволік гуму — й засмерділо дражливо… Їхав мимо дядько, повну хуру соломи додому віз: спинили його, почали смикати, у вогонь жбурляли, аж поки хазяїн схаменувся, вйокнув — і поїхав. Навздогін йому сміялись, а діти довго бігли слідом, рвали віхті, він частував їх батогом так завзято, аж картуз із голови злетів…

Уже добре смеркло, ніч налягала грудьми на вогонь, і він, пригнічений, став чахнути.

Хтось із дітей додумався відламати недогорілий акацієвий прут — і гайнув з ним по вигоні. Спершу прут жарів золотом, далі розпечено забілів, засяяв цяткою; й так цятка та бігла, поблискуючи, а коли дітлах узявся вимахувати гілкою, то зацвіли, заяскріли вогненні півкола, хуткі, полохливо гаснучі. Решта дітей теж кинулася до багаття, взялись, розкрадати із нього те, що можна було схопити в руки, щоб бігти й світити.

На дітей сварились, та вони не зважали; скоро на вигоні, наче в небі, загорілись зірки, тільки вгорі вони були байдужі й мертві, а тут — рухливі, бистрі; кожен біг із своєю свічечкою, кожен тримав свою свічечку міцно — срібний вогник своєї радості, такої справжньої, такої видимої, такої збудливої! Свічечки зблискували, іноді перетинаючи шлях одна одній, а то розпливались аж на дальші краї вигону, збігались у гурт, розлітались, окреслювали кола, півкола, залишали по собі в повітрі довгі сліди, як то полишає падуча зірка. В кого пригасла галузина, той, захеканий, мокрий, з несамовитими, очима, прискакував до недавнього вогнища, порпавсь у попелі, вишукуючи недотлілу хворостину — й знову біг у ніч, долучаючи свою золоту цяту до негустої вогненної метелиці, яка кружляла на вигоні.

Скоро теплих сніжин отих поменшало; ще вирувало кідькор, й не вірилось, що вони теж погаснуть, як і решта. Зосталося дві — біленькі, мигтючі; вони то сходились, то розходились — й зненацька щезли обидві, наче не було. Ось недавно луг схожий був на маленьке небо, на сільське наше небо, — і вже зчорнів, не горіли свічки в дитячих руках, кожна з яких означувала чиєсь бурхливе серце, чийсь біг, чиєсь натхнення й захоплення… Повільно народились голоси, та тепер, без вогню, були вони, якісь порожні й беззмістовні, немовби й надалі мали вони бути лише з вогнем, лише з його світлом. Дядьки неохоче розходились, ведучи додому своїх дітей. Хтось приніс на коромислі двоє відер води, залив попіл — спершу голосно бурхнуло, бо попелище кашлянуло парою, далі ж воно лише скрушно зітхнуло, ще раз зітхнуло, і навкруг поширився давкий пах.

Коли то було — не пригадую. Забув, ранньої весни, чи восени — адже дерева голі стоять і тоді, й тоді. І досі бачу спутаного коня, який витягнув голову до вогнища, і очі його, здається ворушаться в білих відблисках, наче вони самі по собі,

наче вони дві дивовижні нічні пташки, які ось зараз спурхнуть і полетять… Вогонь завжди притягує нас, і ми дивимось у його золоте бушовисько, наче він здатен підказати нам щось про нас самих, висвітливши найтемніші і найпотаємніші закамарки єства. Ми зосереджуємось, він навіює нам усеоб’ємний спокій; наш зір із речей навколишніх повертається всередину й тоне в невідчутному мороці; слухаючи самих себе, обертаючи погляд у власне безмежжя, слухаємо світ, зазираємо в безмежжя Космосу.

Багато по тому доводилось дивитись у вогонь. Пастухом у полі, коли пас череду, розкладали багаття, щоб погрітись або спекти картоплі. Тріщить сухий бур’ян, ти простягуєш до тепла босі ноги, щоб зігріти, а ніздрі вдихають то димок, то — коли вітер змінився — густі польові пахощі. Розламуєш чорний кожушок, сипкими іскринами сміється спечена картопля, обпікає губи, язик, піднебіння… Або ж теплої осені в теплому садку згрібати листя, носити його рядном у хлівець, а яке листя та бур’янець зостались — палити його на городі. Крихітними вивірками-білками метушаться вогники, перескакують із листка на листок, ось один прудко побіг по бадилині, а вона з трубчастого вершка свого пахнула раз і вдруге цівкою диму; соняшничиння неспогадано стрельнуло так, аж із миттєвого ляку в п’ятах кольнуло; сотаються й сотаються сиві пасма над викопаними корчами, над блідо-синіми, жалюгідненькими очками якоїсь пізньої квіточки-бур’янинки… Випадало дивитись на пожежу, коли горіла хата, й скільки не заливали її водою, не могли зарадити: жарке літо, хата ж стара, висохла, усе на ній палахкотіло з якоюсь страшною радістю, й за півгодини лише стіни чорніли та вибиті вікна зяяли невидющими блимаками. Частину добра встигли винести, тепер воно купою лежало в садку, й господиня, плачучи та бігаючи навколо палаючої хати, наглядала за збіжжям, щоб не розтягли. Побачила, що котресь із дітей, для яких пожежа була мало не святом, полізло на яблуню по

яблуко, сказала: "Безсовісне, воно раде, що біда, ладне пообносити все. Рви, рви, хай тобі господь сили та здоров’я дасть". І хлопчина слизнув по стовбуру додолу, дав дьору, ніби його й не було тут.

Багато випадало дивитись на вогонь. Та чому найбільше запам’ятався отой, коли полин кидали, коли з хури смикали солому, кінь підійшов до багаття, потім бігали, тримаючи в руках тліючі гілки, і сільський вигін схожий був на клаптик неба, тільки земного; а як погасло все, якими порожніми й несправжніми здалися людські голоси! Чи не тому впам’ятку ті ворухкі летючі свічки й те пізнє багаття, що вони були першими в житті, що відблиски їхні вперше упали на руки, на обличчя, запаливши в свідомості тремку свічечку бентежної тями, потягу до незвіданого сущого?

Хто знає! У кожного, мабуть, є свій вогонь, який запам’ятовується назавжди.